

Spostrzeganie miejsc jako bytów esencjalnych: Implikacje dla poczucia identyfikacji z miejscem, pamięci miejsca oraz reakcji na różnorodność i zmianę miejsca

Miejsca są na ogół definiowane jako „znaczące lokalizacje”. To oznacza, że nie wszystkie lokalizacje są przez ludzi traktowane jako znaczące. Oczywiście źródła znaczeń mogą być różne. Miejsca mogą być znaczące ponieważ wiążą nas z nimi wspomnienia autobiograficzne, albo ponieważ mieszkają tam ważne dla nas osoby, albo z wielu innych powodów. Ale miejsca są też znaczące ze względu na to jak wyglądają – na ich cechy fizyczne. Nasz projekt zajmuje się związkiem między fizycznymi cechami miejsca i spostrzeganiem go jako lokalizacji znaczącej. Przedmiotem naszej szczególnej uwagi jest pojęcie *genius loci* (ducha miejsca) – namacalnego poczucia, że miejsce jest unikalne i ma swoją „esencję”, która je definiuje i odróżnia od innych miejsc. Uważamy, że są miejsca, które są spostrzegane jako posiadające *genius loci* i są miejsca, które tego „ducha miejsca” są pozbawione (np. tzw. nie-miejsca). W obecnym projekcie staramy się określić cechy, które decydują o spostrzeganiu miejsc jako posiadających lub nie *genius loci*. Zakładamy również, że ludzie będą bardziej identyfikować się z takimi miejscami ale że będą również bardziej niechętni zmianom wprowadzanym w tych miejscach, zarówno zmianom fizycznym, jak budowa nowych budynków lub wyburzanie starych, jak i zmianom społecznym – kiedy do miejsca wprowadzają się nowi ludzie, na przykład z innych grup etnicznych.

Zakładamy też jednak, że ludzie mogą się różnić swoimi preferencjami co do miejsc znaczących, niektórzy mogą traktować jako znaczące miejsca, które są otwarte, zmienne i nie mają wyraźnej, stabilnej tożsamości. Takie osoby powinny być również bardziej otwarte na fizyczne i społeczne zmiany miejsc. W obecnym projekcie zajmiemy się indywidualnymi różnicami w zakresie preferencji miejsc, ich psychologicznymi przyczynami oraz konsekwencjami. Uważamy też, że jest możliwa eksperymentalna zmiana tych preferencji, będziemy badać konsekwencje tych zmian.

Równoległe z badaniem efektów cech fizycznych miejsc, będziemy również badać konsekwencje tego, jak ludzie widzą historię swojego miejsca zamieszkania: czy zakładają, że miejsce niewiele się zmieniło (zawsze mieszkali tu podobni ludzie, wyznający takie same wartości jak teraz) czy też bardzo się zmieniło (teraz to zupełnie inne miejsce), czy też zmieniło się ale w sposób logiczny i zrozumiały. Przewidujemy, że ludzie identyfikują się bardziej z miejscami, których historię spostrzegają jako raczej ciągłą niż nieciągłą. Przewidujemy też jednak, że ludzie, którzy zakładają kulturową („esencjalistyczną”) ciągłość swojego miejsca zamieszkania będą negować jego wielokulturowy charakter w przeszłości i będą mniej skłonni zaakceptować jego zmiany i zróżnicowanie społeczne w przyszłości. Przewidujemy też, że jeżeli historia miejsca jest spostrzegana jako łańcuch przyczynowo powiązanych zdarzeń (ciągłość „narracyjna”), będzie to skutkowało większą otwartością na wielokulturową przeszłość, większym zainteresowaniem historią miejsca i większą otwartością na społeczną różnorodność w przyszłości. Zbadamy różnice między ludźmi w tym jak postrzegają ciągłość swoich miejsc zamieszkania, przyczyny i konsekwencje tych różnic. Będziemy też eksperymentalnie zmieniać sposób spostrzegania ciągłości miejsc.

Te (i inne) hipotezy będziemy sprawdzać w kilkunastu badaniach, zarówno w dużych badaniach sondażowych w kilku miastach Polski jak i w serii badań eksperymentalnych. Uwzględnimy multisensoryczny charakter miejsca stosując różne metody pomiaru emocjonalnych reakcji na miejsca, przypisywanego znaczenia, oraz postaw wobec zmian tych miejsc. Będziemy stosować skale słowne, specjalnie przygotowane zdjęcia, a także skorzystamy z nowoczesnych technologii, takich jak rzeczywistość wirtualna i rzeczywistość rozszerzona, kreujących wrażenie, że człowiek znajduje się w rzeczywistym środowisku.

Obecny projekt jest kontynuacją badań kierownik projektu i jej zespołu, publikowanych w recenzowanych czasopiśmie oraz podsumowanych w książce *Psychologia miejsca* (2012). Ostatecznym celem tego projektu jest opisanie miejsc, które mogą być źródłem pozytywnych emocji i silnych emocjonalnych więzi, ale które równocześnie będą otwarte na przyjęcie różnorodnej społeczności oraz będą sprzyjać akceptacji koniecznych zmian. Mamy nadzieję, że projekt ten przyczyni się do zbudowania nowej dyscypliny psychologicznej – psychologii miejsca.